

**РЕЛІГІЙНІ КОНФЕСІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ:
ВИКЛИКИ, АДАПТАЦІЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ****RELIGIOUS DENOMINATIONS IN CONDITIONS OF WAR:
CHALLENGES, ADAPTATION, AND TRANSFORMATION****Ломака І.І.,***orcid.org/0000-0002-5616-7016**кандидат політичних наук,**доцент кафедри політичних наук**Карпатського національного університету імені Василя Стефаника***Міщук М.Б.,***orcid.org/0000-0002-2589-6582**кандидат політичних наук,**доцент кафедри політичних наук**Карпатського національного університету імені Василя Стефаника*

У статті здійснено комплексний аналіз ролі релігійних організацій в умовах російської агресії проти України, яка має не лише військовий, а й виразний інформаційно-психологічний та соціокультурний вимір. Доведено, що агресія спрямована на деморалізацію українського суспільства, підірив його ціннісних основ і відновлення колоніальної залежності через поширення імперських нарративів, зокрема ідеології «руського мира». Проаналізовано вплив війни на трансформацію суспільного авторитету Церкви, який залежить від її здатності займати чітку моральну позицію, підтримувати національні інтереси та брати участь у суспільно значущих процесах. Визначено, що нейтралітет або ідеологічна залежність призводять до втрати авторитету. Особливу увагу приділено діяльності Православної Церкви України та Української Греко-Католицької Церкви, лідери яких послідовно засуджують російську агресію, наголошують на необхідності міжконфесійної єдності та підтримують духовну стійкість суспільства. Окремо розглянуто інститут військового капеланства як ефективний механізм духовної підтримки, що забезпечує задоволення релігійних потреб військових та сприяє підвищенню їхнього бойового духу. Досліджено також роль священнослужителів у подоланні психологічних травм, зміцненні віри та наданні етичних орієнтирів у складних умовах війни. Окреслено кризові явища в середовищі УПЦ, що спричинило суспільну недовіру та відтік вірян. Показано, що відсутність чіткої моральної оцінки агресії та схильність до самоцензури під впливом зовнішніх чинників підривають її інституційну легітимність. Констатовано, що в умовах війни релігійні інституції виступають важливим чинником формування національної ідентичності, моральних орієнтирів і суспільної стійкості. Їхня діяльність виходить за межі суто духовної сфери, охоплюючи ширший соціальний контекст і сприяючи консолідації суспільства та утвердженню цінностей свободи, гідності й державної незалежності.

Ключові слова: війна, релігійні організації, міжконфесійні відносини, державно-церковні відносини, конфесійна злагода, конфесійна безпека, міжконфесійний діалог, релігія, політика, суспільство, конфесійність, національна безпека.

The article presents a comprehensive analysis of the role of religious organizations in the context of Russia's aggression against Ukraine, which encompasses not only military dimensions but also pronounced informational, psychological, and socio-cultural aspects. It is demonstrated that the aggression is aimed at demoralizing Ukrainian society, undermining its value foundations, and restoring colonial dependence through the dissemination of imperial narratives, in particular the ideology of the "russkiy mir".

The study examines the impact of war on the transformation of the Church's public authority, which depends on its ability to adopt a clear moral position, support national interests, and participate in socially significant processes. It is established that an active stance of religious organizations contributes to strengthening public trust and social consolidation, whereas neutrality or ideological dependence leads to a loss of authority.

Particular attention is devoted to the activities of the Orthodox Church of Ukraine and the Ukrainian Greek Catholic Church, whose leaders consistently condemn Russian aggression, emphasize the necessity of interconfessional unity, and support the spiritual resilience of society. The institution of military chaplaincy is considered separately as an effective mechanism of spiritual support that ensures the fulfillment of the religious needs of military personnel and contributes to enhancing their morale. The role of clergy in overcoming psychological trauma, strengthening faith, and providing ethical guidance under the challenging conditions of war is also examined.

Crisis phenomena within the Ukrainian Orthodox Church (UOC), which have resulted in public distrust and an outflow of adherents, are outlined. It is demonstrated that the absence of a clear moral assessment of the aggression, as well as a tendency toward self-censorship under external influences, undermines its institutional legitimacy.

It is concluded that, in wartime conditions, religious institutions serve as an important factor in shaping national identity, moral values, and societal resilience. Their activities extend beyond the purely spiritual sphere, encompassing a broader social context and contributing to societal consolidation and the affirmation of the values of freedom, dignity, and state independence.

Key words: war, religious organizations, interfaith relations, church–state relations, confessional harmony, confessional security, interfaith dialogue, religion, politics, society, denominationality, national security.

Постановка проблеми. 24 лютого 2024 р. росія здійснила повномасштабне вторгнення на територію незалежної України. Війна змінила соціальні, політичні та економічні реалії та викликала глибокі трансформації в свідомості українців, стала моментом усвідомлення того, що тривалий період українське суспільство зазнавало значного впливу з боку росії, зокрема через політичні пропагандистські механізми та медіаплатформи. Сучасні воєнні трансформації в Україні суттєво впливають на всі сфери суспільного життя, зокрема й на функціонування релігійних організацій як важливих інституцій громадянського суспільства. В умовах повномасштабної війни вони не лише зберігають свою традиційну духовну місію, але й активно долучаються до процесів соціальної підтримки, гуманітарної допомоги, морально-психологічного супроводу населення та військовослужбовців. Водночас зростає їхня роль у формуванні суспільної солідарності, зміцненні національної ідентичності та підтримці суспільної стійкості і національної безпеки. Разом із тим актуалізується низка складних викликів, серед яких політизація релігійного середовища, загострення міжконфесійних відносин, налагодження міжконфесійного діалогу, інформаційні та ідеологічні впливи, а також необхідність адаптації до нових соціальних і конфесійних безпекових реалій. Релігійні інституції опиняються перед потребою трансформації власних форм діяльності, переосмислення ролі у публічному просторі та пошуку ефективних механізмів взаємодії з державою і суспільством.

У цьому контексті особливої наукової уваги потребує аналіз того, яким чином релігійні організації реагують на виклики війни, які адаптаційні стратегії вони застосовують, та як ці процеси впливають на їхню інституційну спроможність і суспільну значущість. Недостатня розробленість означеної проблематики в сучасному українському політичному дискурсі зумовлює необхідність її ґрунтовного дослідження, що й визначає актуальність даної наукової статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика функціонування релігійних організацій в умовах війни, їхньої адаптації та трансформації перебуває у полі зору сучасних вітчизняних науковців і набуває дедалі більшої актуальності. У науковому дискурсі цим питанням приділяється значна увага, що зумовлено як складністю су-

спільно-політичних процесів, так і зростанням ролі релігійних інституцій у забезпеченні соціальної стабільності та духовної підтримки населення.

Серед сучасних дослідників варто відзначити праці В. Мороз [1], В. Олійника [2], О. Хмільовської [3], які комплексно розглядають різні аспекти діяльності релігійних організацій в умовах воєнного стану. Зокрема, увага науковців зосереджується на ролі церков у формуванні морально-психологічної стійкості суспільства, їхньому впливі на процеси національної консолідації, а також на трансформації функцій релігійних інституцій під впливом сучасних викликів

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – дослідити роль релігійних організацій України під час війни, оцінити здатність церков захищати національні інтереси та підтримувати єдність суспільства.

Виклад основного матеріалу. Агресія росії проти України спрямована не лише на фізичне знищення українців на полі бою, а й на створення умов для психологічної та соціальної дезінтеграції. Останнє проявляється у спробах деморалізувати українське суспільство, посіяти зневіру та невпевненість, а також відновити колоніальну залежність через імперські нарративи. Російські політичні еліти сприймають успішну, незалежну Україну як політичну загрозу, що, в свою чергу, викликає у них бажання відновити контроль через використання як військових, так і гібридних засобів впливу. Паралельно з цим, російські політичні сили прикривають свої дії ідеологічними міфами та псевдоспільними цінностями, тим часом, як релігійні інститути міжнародного рівня чітко відмежовуються від таких нарративів, вказуючи на руйнівний характер ідеології «русского мира».

Війна стала випробуванням для українського суспільства та церковних інституцій, які мають справу з новими викликами. Умови війни суттєво впливають на рівень суспільного авторитету Церкви, який може як посилюватися, так і знижуватися залежно від обраної нею ціннісної та суспільної позиції. Зокрема, підтримка національних інтересів, утвердження моральних орієнтирів і активна участь у суспільно значущих процесах сприяють зміцненню довіри до релігійних інституцій. Водночас дистанціювання від цих функцій або орієнтація на ідеологічні

підходи, що нівелюють національно-культурну специфіку, можуть призводити до послаблення їхнього суспільного впливу та авторитету. Результат цього протистояння великою мірою залежить від здатності релігійних організацій адекватно реагувати на виклики сьогодення, їхньої здатності зберігати національну ідентичність і захищати моральні основи суспільства в умовах війни. У цьому контексті важливим є також ставлення суспільства до церковних інститутів та їхній вплив на соціальну консолідацію.

Особливу роль у протистоянні агресії відіграють релігійні організації, які активно підтримують Збройні Сили України через молитву, благодійні ініціативи та капеланську діяльність. Священнослужителі різних конфесій виконують важливу місію у забезпеченні духовних потреб військовослужбовців на фронті, що сприяє моральному піднесенню та стійкості українського війська. Моральний стан війська, як правило, є визначальним чинником результату війни, оскільки не тільки технічні засоби чи чисельність підрозділів можуть забезпечити перемогу, але й мотивація, що базується на високих ідеалах, служінні нації та захисті прав громадян.

Православ'я в Україні через свою розділеність опинилося в умовах серйозної кризи. Без створення власної, автентичної української православної культури, орієнтованої на модернізм, воно може втратити свою значущість та вплив у духовному і соціальному житті нації. Це питання не лише теологічного чи релігійного характеру, але й соціокультурного і політичного характеру, оскільки сучасний контекст вимагає від релігійних інститутів адаптації до нових реалій, бути на сторожі духовної незалежності України, зокрема через поглиблене усвідомлення національної ідентичності та суспільних потреб.

Для ґрунтового осмислення функціонування церкви в Україні в умовах війни доцільно проаналізувати позицію її керівних структур, оскільки саме вони визначають стратегічні напрями діяльності, формують публічний дискурс і впливають на характер взаємодії релігійної інституції із суспільством та державою. Предстоятель Православної Церкви України Митрополит Епіфаній у своїх проповідях, інтерв'ю та виступах чітко засуджує російську агресію, порівнюючи окупантів з Каїном. Він активно використовує історичні аналогії, порівнюючи протистояння між Московією та Україною, і засуджує ідеологію «русского мира» [4], розкриваючи антихристиянську суть дій керівництва рпц. Він наголошує на важливості об'єднаної боротьби українців за свою державність і закликає православних братів до єднання в єдину Помісну Православну Церкву в Україні. Митрополит також підтримує ідею збереження співпраці між різними конфесіями

в Україні, підкреслюючи, що взаєморозуміння між релігійними організаціями є основою для того, щоб Україна залишалася країною, де люди з різними релігійними поглядами мають рівні права і свободи. Митрополит Епіфаній підкреслює необхідність згуртованості в межах різних конфесій, що стало важливим сигналом для українського суспільства, яке потребує не лише моральної підтримки, а й конкретних кроків у захисті державної незалежності. Така позиція відображає прагнення створити стійку та толерантну націю, де кожен має право на власні переконання, а Церква виступає важливим моральним орієнтиром для суспільства та підтримує державність.

Зазначене свідчить про усвідомлення керівництвом Православної Церкви України власної суспільної та духовної місії в сучасних умовах. Церква позиціонується як інституція, покликана виконувати функцію морального орієнтира, забезпечуючи підтримку суспільства у кризових обставинах, а також сприяючи формуванню духовно-ціннісних засад повоєнного відновлення держави.

Відповідна позиція Православної Церкви України сприяє зростанню рівня довіри до неї в суспільстві та водночас засвідчує її інституційну самостійність у публічному просторі. Вона також відображає чітке дистанціювання від зовнішніх політичних впливів, зокрема російського, та готовність послідовно відстоювати національні інтереси, демократичні цінності й права людини.

Отець і Глава Української Греко-Католицької Церкви Святослав з перших днів війни зайняв чітку позицію засудження російської агресії [4]. Його проповіді містять заклики до єдності українського народу та наголошують на важливості міжконфесійної та міжрелігійної солідарності. Він неодноразово акцентував на тому, що християни різних конфесій повинні об'єднатися, оскільки саме в єдності криється сила для перемоги над агресором. Крім того, Патріарх Святослав підкреслює, що Церква є важливою частиною історії України, і це місце слід зберігати для майбутніх поколінь, наголошуючи на ролі релігійних інститутів у формуванні національної ідентичності та духовної стійкості. Патріарх Святослав послідовно наголошує на необхідності служіння людині, підтримки гідності та зміцнення моральних засад суспільства. Висловлені ним настанови підкреслюють важливість активної участі Церкви у супроводі людини в кризових умовах.

Логічним продовженням такої діяльності виступає інститут військового капеланства, який забезпечує безпосередню духовну підтримку військовослужбовців і реалізує церковну місію в умовах бойових дій. Саме через капеланське служіння релігійні цінності набувають практичного виміру,

сприяючи зміцненню морального духу та психологічної стійкості захисників України.

Важливу роль у цьому процесі відіграють священнослужителі, зокрема ті, що провадять своє служіння на передовій. Їхня діяльність не обмежується лише релігійною практикою; вона є важливою складовою духовного супроводу, який приносить підтримку, надію та відчуття безпеки українським воїнам. Це служіння є вираженням присутності Бога у повсякденному житті, через благословення і підтримку в умовах війни, зміцнюючи внутрішню стійкість воїнів і їхній моральний дух.

Сучасне капеланське служіння в Україні стало ще одним важливим аспектом духовної підтримки. Капелани не тільки виконують обряди і молитви, але й нагадують українським захисникам про моральні цінності, формують і підтримують бойовий дух. Присутність священнослужителів у Збройних Силах України є важливою складовою моральної підтримки, надаючи воїнам відчуття, що їхня праця, їхня жертва не є марною, що вони не залишаються наодинці з ворогом.

Духовний супровід військових нелише спонукає до роздумів про вищі цінності, але й сприяє глибоким змінам у психоемоційному стані збройних сил. Капеланська діяльність є ефективним інструментом для розвитку внутрішньої мотивації на основі релігійних та моральних цінностей, що, в свою чергу, стимулює особистісний ріст та самопізнання. Такі зустрічі з священником можуть стати важливим моментом духовного зцілення, даруючи захисникам внутрішнє заспокоєння і підвищуючи їхню здатність до самооцінки та самоусвідомлення.

Воєнні події виступили своєрідним «індикатором», що засвідчив етичні орієнтири представників різних конфесій та їхнє ставлення до влади, війни і суспільних процесів. Водночас це дозволило глибше окреслити справжні пріоритети та духовні переконання релігійних лідерів в умовах масштабних соціально-політичних трансформацій.

Натомість, проповіді та заяви духовенства УПЦ, чітко показали, як церковні ієрархи можуть ставати інструментом політичних маніпуляцій, що призводить до духовної дезорієнтації.

Митрополит Онуфрій та Священний Синод УПЦ у своїх зверненнях від лютого 2022 р. виявили надзвичайну обережність у засудженні агресії росії. Незважаючи на те, що вони констатували факт війни, у їхніх зверненнях відсутнє чітке визнання того, хто саме є агресором, і не було прямого засудження геноцидних дій російських військових. Відсутність конкретних термінів, свідчить про завуальованість заяв та прагнення уникати відкритої конфронтації з Москвою. Важливо зазначити, що в своїх зверненнях митропо-

лит Онуфрій не висловив жодної вдячності захисникам України, які пожертвували своїми життями за свободу своєї Батьківщини.

Це безумовно є проявом духовної дезорієнтації, де акцент ставиться не на чітке осудження зла та агресії, а на абстрактні заклики до молитви та духовної єдності, що ускладнює моральну оцінку подій і робить їх невизначеними. Таким чином, Церква, яка повинна була виступити моральним орієнтиром у ці важкі часи, залишалася в стороні від реальної підтримки боротьби українського народу, абстрагуючись від конкретних дій ворога.

У травні 2022 р. ситуація з позицією Української Православної Церкви у єдності з Московським Патріархатом викликала серйозні суперечки в суспільстві. Спочатку Синод УПЦ оприлюднив звернення, в якому висловлював засудження насильства і смерті, спричинені війною. Однак у підсумковій редакції текст звернення зазнав значних змін. Зокрема було вилучено конкретне засудження дій російської влади, і залишено лише загальну фразу про «гріх вбивства», що фактично уникало прямої критики агресії росії [6].

Це продемонструвало глибоку залежність Церкви від політичних факторів і її схильність до самоцензури в умовах тиску з боку Кремля. Така позиція викликала обурення в українському суспільстві, оскільки багатьом було очевидно, що Церква не бажала відкрито вступати в конфлікт із Москвою, що ще більше підірвало її довіру серед українців. Це питання не обмежувалося лише церковними розбіжностями, а набуло значного політичного підтексту, оскільки релігійна організація фактично опинилася в тіні політичної ситуації, намагаючись уникнути засудження російської агресії. Відсутність чіткої моральної позиції та відкрита підтримка Кремля тільки посилили розрив між УПЦ та українським народом, що призвело до втрати її авторитету серед українського суспільства.

Війна також стала випробуванням для внутрішньої єдності УПЦ. Предстоятель митрополит Онуфрій 24 лютого 2022 р. записав відеозвернення [7], в якому закликав президента росії володимира путіна припинити війну. Однак, цей заклик не містив прямої критики агресії росії і був сприйнятий як недостатньо рішучий, що спричинило розчарування серед частини вірян та духовенства в Україні.

Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року у публічному просторі з'явилися повідомлення, що окремі представники Української Православної Церкви (у єдності з Московським патріархатом) виявляли лояльність до російських окупаційних сил та поширювали ідеологеми, пов'язані з концепцією «руського мира». У низці регіонів України фіксувалися випадки відмови окремих священнослужителів

цієї конфесії від проведення заупокійних богослужінь за загиблими військовослужбовцями Збройних Сил України, що викликало суспільний резонанс та активну дискусію щодо ролі церков у період війни [2].

Серед мирян почали активно обговорювати можливість церковної самостійності та об'єднання з Православною Церквою України. Позиція УПЦ, яка намагалася уникнути чіткої політичної позиції щодо війни, спричинила значний відтік вірян до ПЦУ, оскільки багато з них не хотіли залишатися під юрисдикцією Москви, підтримуючи незалежність та національну ідентичність України. Тому питання церковної самостійності залишалося важливим і актуальним для широкої аудиторії, яка прагнула більшої незалежності від зовнішнього політичного впливу.

Громадський запит на очищення від церков, пов'язаних із державним агресором, на моральну чіткість та духовну відповідальність, досяг критичної точки. Війна продемонструвала, що українці очікують від Церкви не лише ритуальної присутності, а й морального авторитету. Близько 60 % українців негативно ставляться до УПЦ [8].

Кардинальні відмінності в позиціях УПЦ та ПЦУ стали ще одним підтвердженням того, як релігійні інституції можуть впливати на соціально-політичні процеси в державі, і яка роль належить церквам у формуванні національної ідентичності, особливо в умовах війни та національної кризи.

Одним із важливих висновків, актуалізованих умовами війни, є усвідомлення невід'ємної ролі релігійних організацій у суспільному житті України. У сучасних реаліях Церква вже не може розглядатися як відсторонений спостерігач чи замкнена духовна інституція, оскільки вона інтегрована в національний соціокультурний простір і бере активну участь у процесах, пов'язаних із захистом свободи, справедливості та людської гідності.

Вона виконує функцію морального орієнтира, який допомагає суспільству зберігати ціннісні координати в умовах кризових викликів. Відтак її діяльність виходить за межі суто релігійної сфери та охоплює ширший суспільний контекст, у якому формуються ключові рішення та визначаються стратегічні вектори розвитку держави.

Загалом, християнська спільнота в Україні, як і в будь-якому іншому суспільстві, не може обмежувати свою діяльність виключно духовною площиною. Відповідно до положень Конституції України, Церква відокремлена від держави, однак не ізольована від суспільства [9]. Вона є невід'ємним елементом громадського життя та поділяє відповідальність за моральний і соціальний стан суспільства.

Війна, що охопила країну, актуалізувала цю роль, підкресливши важливість збереження людської гідності, формування та утвердження моральних цінностей, а також подолання соціальних викликів, таких як корупція та несправедливість. У цих умовах посилюється значення Церкви як інституції, що сприяє духовному відновленню суспільства і формуванню ціннісних засад його подальшого розвитку.

Висновки. В умовах повномасштабної війни релігійні конфесії в Україні зазнають суттєвих трансформацій, що зумовлено як зовнішніми безпековими викликами, так і внутрішніми суспільно-політичними процесами. Війна виступила каталізатором переосмислення ролі релігійних інституцій, розширення їхніх функцій та активізації участі у соціальному житті. Релігійні організації не лише зберігають свою традиційну духовну місію, але й активно долучаються до гуманітарної, волонтерської та соціальної діяльності, сприяючи підтримці населення та військовослужбовців. Особливого значення набуває їхня роль у формуванні морально-психологічної стійкості суспільства, зміцненні національної єдності та утвердженні ціннісних орієнтирів. Водночас, діяльність конфесій супроводжується низкою викликів, серед яких – політизація релігійного простору, загострення міжконфесійних відносин та необхідність адаптації до нових соціальних умов. У цьому контексті важливим стає питання збереження інституційної автономії, прозорості та відповідності суспільним очікуванням. Релігійні конфесії виступають важливим чинником соціальної стабільності та консолідації українського суспільства в умовах війни. Їхня здатність до адаптації та трансформації визначає не лише ефективність виконання духовної місії, але й рівень їхнього впливу на процеси державотворення та суспільного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мороз В. Специфіка української ідентичності та УГКЦ у сучасний період: спроба осмислення. URL: http://risu.org.ua/ua/index/studios/materials_conferences/51332/
2. Олійник В. Скільки «московських попів» у Реєстрі Зрадників? URL: <https://www.chesno.org/post/5750>
3. Хмільовська О. Діяльність московського патріархату як загроза національній безпеці Української держави. URL: <https://ukrnationalism.com/publications/2611-dialnist-moskovskoho-patriarkhatu-ia-k-zahroza-natsionalnii-bezpetsi-ukrainskoi-derzhavy.html>
4. Орлова В. «Русский мир» – це новий нацизм: Епіфаній заявив, що Гундяєв став на бік антихриста. УНІАН. 2022. 4 квітня. URL: <https://www.unian.ua/society/russkiy-mir-ce-noviy-nacizm-epifaniy-zayaviv-shcho-gundyayev-stav-na-bik-antihrista-novini-ukrajini-11771971.html> (дата звернення: 15.03.2026).

5. Звернення Блаженнішого Святослава з приводу початку війни в Україні (24 лютого 2022 р.) URL: <https://ugcc.ua/data/zvernennya-blazhennishogo-svyatoslava-z-pryvodu-pochatku-viynu-v-ukrayni-782/> (дата звернення: 14.03.2026).

6. Підсумки Священного Синоду Української Православної Церкви від 12 травня 2022 року. URL: <https://uoc-news.church/2022/05/12/pidsumki-svyashhennogo-sinodu-ukrajinskoji-pravoslavnoji-cerkvi-vid-12-travnya-2022-roku/> (дата звернення: 15.03.2026).

7. Звернення Блаженнішого митрополита Київського і всієї України Онуфрія до вірян та громадян України. 24 лютого 2022 року. URL: <https://uoc-news.church/2022/02/24/zvernennya-blazhennishogo-mitropolita-kijivskogo-vsijeji-ukrajini-onufriya-virnix-ta-gromadyan-ukrajini/> (дата звернення: 13.03.2026).

8. До УПЦ МП негативно ставляться 60 % українців – опитування URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4098078-do-upc-mp-negativno-stavlatsa-60-ukrainciv.html> (дата звернення: 15.03.2026).

9. Конституція України : [Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР]. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141; поточна ред. – Ред. від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 10.10.2025).

Дата першого надходження статті до видання: 23.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.05.2026